

A Jagelló-kor kutatásának új megközelítései

Művészettörténeti tudományos konferencia

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet

New Approaches to the Research of the Jagellonian Period in Hungary

Art History Conference

HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of Art History

2024. november 26–27.

MTA Humán Tudományok Kutatóháza K épület, fszt. 11. előadóterem

HUN
REN

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI INTÉZET

A konferencia kapcsolódik a Magyar Nemzeti Múzeum Jagelló-kori régészeti és művelődéstörténeti konferenciájához (2024. december 2–4.)

MTA – Magyar Tudomány Ünnepe

A MAGYAR
TUDOMÁNY
ÜNNEPE

MTA

KIRÁLYI UDVAR / ROYAL COURT

C. Tóth Norbert

(HUN-REN-MNL-SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport)

KIRÁLYI MECENATÚRA AZ 1525–1526. ÉVI SZÁMADÁSKÖNYVEK ADATAINAK FÉNYÉBEN

Előadásomban a középkor végéről fennmaradt két királyi számadáskönyv művészettörténeti vonatkozású adatait tekintem át. Az 1525. évi kötet hat és fél hónap (1524. dec. 26. és 1525. júl. 16. közötti), az 1526. évi pedig öt hét (1526. máj. 23. és júl. 1. közötti) napi kiadásait tartalmazza, mindkettő betlenfalvi Turzó Elek kincstartóságához kötődik. Természetesen a két forrás korántsem ismeretlen, hiszen az utóbbi szövege 1797-ben Johann Christian von Engel, az előbbi pedig 1877-ben Fraknói Vilmos révén már napvilágot látott. Adataikat Fejérpataky László, Főgel József, Kubinyi András, Kenyeres István, illetve sokan mások elemezték már. A két számadáskönyv kiadásában azonban – amint azt többen megállapították már – rengeteg hiba van (névalakok, számok eltévesztése), valamint esetenként sorok, sőt oldalak is kimaradtak. A fentiek orvoslása céljából is készül a két jegyzék új szövegkiadása, amellyel a Jagelló-korból fennmaradt számadáskönyvek valamennyi tagja elérhető lesz modern kiadásban (a korábbi, 1494/1495. évi számadáskönyv Neumann Tibor munkája révén már napvilágot látott). A számadáskönyvekben, noha döntően a királyi konyhára, a tisztség- és méltóságviselők, illetve szolgák járandóságaként, továbbá a hadi, politikai és diplomáciai célokra kifizetett összegeket tartalmazzák, kisebb számban találunk kultúrtörténeti adatokat is: így festőkre, illetve munkájukra, zenészekre, könyvkötészetre utaló adatokat, de felbukannak különböző – fizetésre vagy díszítésre szánt – alapanyagok (szövetek), ötvösművészeti tárgyak (serlegek, kristályüveg) is.

Norbert C. Tóth

(HUN-REN–National Archives of Hungary–University of Szeged, Research Group for
Medieval Studies)

THE ROYAL PATRONAGE OF LOUIS II JAGIELLON IN THE LIGHT OF HIS ACCOUNT BOOKS OF 1525–1526

In my presentation I will review the art historical data of two royal account books from the Late Middle Ages. The volume of 1525 contains the daily expenditures of six and a half months (between 26 December 1524 and 16 Jul. 1525), and the volume of 1526 contains the daily expenditures of five weeks (between 23 May and 1 Jul. 1526), both of them related to the treasurership of Elek Turzó of Betlenfalvi. Of course, the two sources are by no means unknown, since the text of the latter was published in 1797 by Johann Christian von Engel and the former in 1877 by Vilmos Fraknói. Their data have been analyzed by László Fejérpataky, József Főgel, András Kubinyi, István Kenyeres and many others. However, as a lot of authors have already pointed out, the two account books contain many errors (misprinting of names and numbers), and sometimes even lines or pages have been omitted. In order to remedy these problems, a new edition of the two volumes is being prepared, which will make all the surviving account books of the Jagiellonian period available in a modern edition (the earlier account book of 1494/1495 has already been published by Tibor Neumann).

Although the account books contain mainly the amounts paid for the royal kitchen, for the salaries of royal officials, dignitaries and servants, and for military, political and diplomatic purposes, some of them also contain data on cultural history: painters and their work, musicians, bookbinders, etc., but also various materials (textiles)—for payment or for decoration—and goldsmiths' works (goblets, crystal glass).

Kollár Csilla

(Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

HAGYOMÁNY ÉS BIZONYOSSÁG

II. Lajos király és Mária királyné ruhái a Magyar Nemzeti Múzeumban

Kevés világi textilemlék maradt meg hazánkban a 15. és a 16. századból. Ezért is számít kiemelten fontosnak az a két fehér vászoningból, egy zöld selyemruhából és egy fémszálas szövetből készült köpenyből álló műtárgyegyüttes, amelyet 1928-ban vásárolt meg a Magyar Nemzeti Múzeum a máriacelli kegyhelytől. Az elmúlt közel száz esztendőben a viseletdarabok szinte folyamatosan szerepeltek kiállításokon. Elérhetőek voltak a látogatók számára, ami által a vizuális emlékezet részévé is váltak. Kielégítették a múlt szereplőivel való kapcsolódás igényét, megelevenítettek egy történelmi fordulópontokban gazdag kort és egy tragikusan fiatalon elhunyt uralkodót, akinek személye a mohácsi vésszel, az ország romlásának kezdetével kapcsolódott össze.

Előadásomban a kutatástörténet főbb állomásait is bemutatva szeretném lefejtetni a hagyomány és a hit rétegeit az emblematis visleletdarabokról. Kiemelten fontosnak tartom vizsgálni, hogy hogyan tekintettek a tárgyakra a múzeumba kerülésük előtt és az után. A 18. század közepétől kezdve találtam a ruhákról szóló írásos tudósításokat, melyek ellentmondásai a helyi hagyomány bizonytalanságaira hívják fel a figyelmet, és talán arra is, hogy amit biztosnak hittünk, az sem tekinthető teljesen megkérdőjelezhetetlennek. A kutatás előtt eddig nem ismert írott és képi források bevonásával számos új kérdés megfogalmazására nyílik lehetőség, melyek segíthetnek jobban megérteni nemcsak a teljes műtárgyegyüttest, hanem annak egyes darabjait is.

Csilla Kollár

(Hungarian National Museum, Budapest)

TRADITION AND CERTAINTY

*The Garments of King Louis II Jagiellon and Mary of Hungary
in the Hungarian National Museum*

Few secular textile monuments from the 15th and 16th centuries have survived in Hungary. This is why the artwork ensemble consisting of two white linen shirts, a green silk dress and a robe made of metallic thread, which the Hungarian National Museum purchased from the Mariazell Basilica in 1928, is of particular importance. Over the past almost a hundred years, the costumes have been exhibited nearly continuously. They have been available to visitors, making them part of the visual memory. They have satisfied the need to connect with the characters of the past, bringing to life an era rich in historical turning points and a sovereign, King Louis II, who died tragically young, and whose person was associated with the Mohács catastrophe (1526), the beginning of the country's decline.

In my presentation, I would like to unravel the layers of tradition and belief in these emblematic pieces of garment by presenting the main stages of the research. I will focus on how the objects were viewed before and after they entered the Museum. I have found written accounts of the costumes from the mid-18th century onwards, whose contradictions highlight the uncertainties of local tradition and perhaps also the fact that what we believed to be certain could not be taken as completely unquestionable. The inclusion of written and pictorial sources hitherto unknown to research opens up the possibility of formulating a number of new questions that may help us to better understand not only the whole artwork ensemble but also its individual pieces.

II. ULÁSZLÓ ÉS II. LAJOS CSEH KIRÁLYI KÉPMÁSAI

Mivel a lengyel Jagelló-házból származó II. Ulászló és II. Lajos nemcsak magyar és horvát, hanem cseh király is volt, portréikkal mindhárom ország királygalériáiban találkozunk. Azoknak a festményeknek, amelyeken a két Jagelló-uralkodó cseh királyként jelent meg, leggyakrabban Martin Kuthen 1539-es cseh krónikájának az illusztrációi voltak az előképei. Az ikonográfiai hagyományok erejét jelzi, hogy Johann Christoph Beer a magyar királyok életét ismertető kötetében (1683) II. Ulászlóról és II. Lajosról a Nádasdy-féle *Mausoleum* képmásának egyszerűsített változatát jelentette meg, míg a cseh királyok életét bemutató történeti munkájában (1685) az illusztrációk a Kuthen-krónika metszeteinek típusát követték. A szerző tehát nem egységesítette a két könyvben az ábrázolásukat, hanem cseh királyokként a csehországi, míg magyar királyokként a magyarországi képi hagyományra támaszkodva jelenítette meg őket.

A 16–18. században a cseh főnemeselek kastélyaikban gyakran helyeztek el a cseh hercegeket és királyokat bemutató festménysorozatokat. Történeti előképük a prágai várat díszítő, az 1541-es nagy tűzvészben elpusztult királygaléria lehetett, mintegy ennek folytatásaként jöttek létre. Častolovice kastélyában őrzik például II. Ulászló és II. Lajos egész alakos képmását, amelyek az Adam von Neuhaus (Adam z Hradce) által készítették, a 16–17. században folyamatosan bővülő királygaléria darabjai voltak. II. Ulászló és II. Lajos arcképe ugyanakkor egy reneszánsz polgárház, a prachateicei Sitruv dům (Sitter-ház) homlokzati párkányzata alatti lunettákban is feltűnik. A két Jagelló-fejedeleme 16. század eleji csehországi tiszteletét jelezheti megörökítésük a tíz cseh királyt bemutató, „szűkített” arcképsorozatban.

Júlia Papp

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of Art History, Budapest)

PORTRAITS OF VLADISLAUS II AND LOUIS II AS KINGS OF BOHEMIA

Since Vladislaus II and Louis II of the Polish House of Jagiellon were not only Hungarian and Croatian, but also Bohemian kings, their portraits can be found in the royal galleries of all three countries. The paintings in which the two Jagiellon rulers appeared as Bohemian kings were most often based on illustrations from Martin Kuthen's Bohemian chronicle written in 1539. The strength of the iconographic traditions is demonstrated by the fact that Johann Christoph Beer published a simplified version of the *Nádasdy Mausoleum's* portraits of Vladislaus II and Louis II in his book about the lives of Hungarian kings (1683), while the illustrations in his historical work about the lives of Bohemian kings (1685) were inspired by the depictions in Kuthen's chronicle. The author did not want the depictions in the two books to be the same, but presented them as Bohemian kings following the Bohemian iconographic traditions and as Hungarian kings following the Hungarian iconographic traditions.

In the 16–18th centuries, Bohemian nobles often had series of paintings of Bohemian princes and kings in their castles. Their historical inspiration may have been the royal gallery in the Prague Castle which was destroyed in a fire in 1541, and they may have been intended to be its continuations. For example, Častolovice Castle has full-length portraits of Louis II and Vladislaus II painted by Adam von Neuhaus (Adam z Hradce), which were part of the royal gallery that had constant new additions in the 16–17th centuries. The portraits of Vladislaus II and Louis II also appear in the lunettes under the façade of a Renaissance bourgeois house, the *Sitrův dům* (Sitter House) in Prachaticice. A veneration of the two Jagiellonian kings in the early 16th century Bohemia may be the reason for their appearance in the 'reduced' series of portraits depicting the ten Bohemian kings.

Gödölle Mátvás

(Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

EGY KEVÉSSÉ ISMERT BUDAI ÁBRÁZOLÁS

*Erhard Schön metszete a szultáni táborban lemészárolt keresztény foglyokról
(1541)*

Az 1541-ben majd 150 évre oszmán fennhatóság alá kerülő Buda uralmáért folyó 1541–42. évi ostromok régóta a magyar történelmi kutatás kiemelt témái. A hadjáratok során megszületett, nagyon jelentős Buda- és Pest-ábrázolások pedig a topografikus ikonográfia típussteremtő tétéleiként váltak a Buda-látképek meghatározó darabjaivá. A nürnbergi mesterdalnok, Hans Sachs három költeményt írt az eseményekről, amelyekhez Erhard Schön és Virgil Solis készítettek fametszeteket. A Buda 1541-es (Schön) és Pest 1542-es (Solis) ostromait ábrázoló metszetek jól ismertek a hazai szakirodalomban, azonban a harmadik Sachs-vershez, *A török tirannusi tettéről: Hogyan öletett le nyomorultul hatszáz hadifogyót, és hogyan kergette el a királynét is az 1541-es évben* című költeményhez készült illusztráció alig. Sachs versében a Budát sikertelenül ostromló Roggendorf veresége utáni eseményekről tudósít: a szultán cseléről, Buda elfoglalásáról, Izabella királyné eltávolításáról és a 600 keresztény hadifogoly lemészárlásáról. A vers végén Sachs – talán már az 1542. évi visszafoglaló hadjárat tervének ismeretében – felszólítja és lelkesíti a német fejedelmeket, hogy összefogva, csatában győzzék le a törököt, és védjék meg a német földet. A műhöz Erhard Schön készített fametszetes illusztrációt, amelynek egyetlen ismert példányát a Kunstsammlung der Veste Coburg gyűjteménye őrzi. A képen, amelyen nincs a helyszínt jelző vár vagy városkép, török katonák mészárolják le a lefegyverzett zsoldosokat, míg Szulejmán alakja egyszer lovon ülve, másodszer meg sátorban ülve jelenik meg, amint parancsot ad a három elfogott zászlótartó kivégzésére, amely jelenet a háttérben látszik. 2021-ben Kasza Péter szerkesztésében megjelent az 1540–42. évi ostromok forrásainak korpusza, amelyet különösen igényes, színes képmelléklet egészít ki, köztük Schön és Solis metszeteinek nagyméretű, kihajtható képei. A foglyok lemészárlását bemutató Schön-metszet nem került be a kötetbe, pedig fontos helye van a Buda elestéhez köthető ábrázolások körében.

Mátyás Gödölle

(Hungarian National Museum, Budapest)

A LITTLE-KNOWN DEPICTION CONNECTED TO THE SIEGE OF BUDA (OFEN)

*Woodcut by Erhard Schön of Christian Captives Massacred in Sultan
Süleyman I's Camp (1541)*

The sieges of Buda (Ofen) in 1541–42, which in 1541 came under Ottoman rule for almost 150 years, have long been a major topic of Hungarian historical research. The significant depictions of Buda and Pest, which were created during the campaigns, have become the defining elements of Buda's visual history as typical items of topographical iconography.

The Nuremberg *Meistersinger*, Hans Sachs, wrote three poems about the events, for which Erhard Schön and Virgil Solis created woodcuts. While the depictions of the sieges of Buda in 1541 (Schön) and Pest in 1542 (Solis) are well known in the Hungarian literature, there is hardly any literature on the third Sachs poem, *The Deed of the Turkish Tyrannus: How he miserably killed six hundred prisoners of war and how he drove the queen away in 1541*. Sachs' poem recounts the events that followed Roggendorf's defeat in the failed siege of Buda: the Sultan's ruse, the capture of Buda, the removal of Queen Isabella Jagiellon and the massacre of 600 Christian captives. At the end of the poem, Sachs, perhaps already aware of the plans for the recapture campaign of Hungary of 1542, calls on and exhorts the German princes to unite in battle to defeat the Turks and defend German soil.

The poem is illustrated with a woodcut by Erhard Schön, the only known copy of which is in the collection of the Kunstsammlungen der Veste Coburg. In the scene, which does not feature a castle or a town, Ottomans massacre the disarmed Christian soldiers, while Süleyman I appears once on horseback and again in a tent, ordering the execution of the three captured standard-bearers, a scene which can be seen in the background. In 2021, Péter Kasza edited a corpus of sources on the sieges of Buda of 1540–42, illustrated with a particularly rich colour supplement, including large fold-out reproductions of Schön' and Solis' woodcuts. Schön's engraving of the massacre of captives is not included in the volume, although it occupies an important place among the depictions of the fall of Buda.

Lakatos Bálint

(HUN-REN-MNL-SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport)

A KÜLFÖLDI KÖVETJELENTÉSEK MINT FORRÁSTÍPUS

Az 1521–1525 között Magyarországon megforduló Habsburg-követek diplomáciai levelezésének példája

REZÜMÉ

A Jagelló-kor vizsgálatához használható írásos forráscsoportok sorában – különösen a korszak végét, II. Lajos király uralkodásának évtizedét tekintve – jelentős helyet foglalnak el a magyar–cseh királyi udvarban megforduló külföldi követek jelentései. Ez a kapcsolat során keletkezett diplomáciai levelezés, bár a királyi udvar, illetve a magyarországi elit reprezentációjára, műpártolására, kapcsolatrendszerére több fontos mozzanatot tartalmaz (amelyeknek egy részét régóta idézi és hasznosítja is a kutatás), alapvetően mégiscsak egyoldalú, hiszen politikai céllal keletkezett. Mivel a követek csak a megbízóik számára releváns, aktuális információkat közölték, jobbra tartózkodva a részletesebb leírásoktól, a művészettörténeti szempontból értelmezhető adatok legtöbbször csupán csekély és elszórt információmorszák. Előadásomban egyrészt a követjelentés mint forrástípus jellemzőit, az eddig a Jagelló-korban keletkezett, többnyire ismert jelentéssorozatok és levelek (velencei, pápai, császári, lengyel) csoportjait veszem számba, másrészt ezek mellé szeretném állítani az általam közreadott, megjelenés alatt álló, 1521–1525 között keletkezett Habsburg-követjelentéseket.

1521 nyara és 1525 nyara között ugyanis Habsburg V. Károly választott német-római császár, valamint öccse, I. Ferdinánd osztrák főherceg sógoruk, II. Lajos udvarában folyamatosan követtel képviseltette magát. E megkülönböztetett figyelmet indokolta egyrészt húguk, Habsburg Mária királyné, illetve a fiatal királyi pár politikai helyzetének megszilárdítása, de még inkább az Oszmán Birodalom egyre erősödő katonai fenyegetése. A két egymást váltó közös császári és főhercegi diplomata, Andrea dal Burgo (1521. május – 1523. október) és Johann Schneitpeck (1523. november – 1525. június) missziójából, hozzátéve néhány további, eseti ügyekben megforduló követ leveleit, a megbízók válaszait és a kapcsolódó iratmelléleteket, mintegy 350, zömmel latin nyelvű dokumentum maradt ránk különböző európai levéltárakban.

E levelezésfolyam nagyrészt levélformájú jelentésekből áll, amelyek a többi korabeli beszámolóhoz hasonlóan a kormányzati döntésekbe, politikacsinálásba, a fontos kormányzati szereplők politikai szándékaiba nyújtanak betekintést, valamint a királyi udvarba befutó balkáni, kisázsiai, itáliai, lengyelországi híreket regisztrálják. A művészettörténet számára kiszemezgethető, elszórt adatmorszák három csoportba sorolhatók. 1. Egyes

műpártolóként is számon tartott személyiségek kapcsolatainak, törekvéseinek, életpályájának részleteihez szolgáltathatnak újabb adatokat, utalásokat (Mária királyné adósságai, Szatmári György esztergomi érsek halálát követően magánjavainak királyi lefoglalása 1524 áprilisában). 2. Reprezentatív eseményeket ismertetnek, amelyek a helyszínek, különféle viselet- és művelődéstörténeti vonatkozások szempontjából lehetnek érdekesek (a magyar királyi pár ünnepélyes prágai bevonulása 1522. március 28-án, a táncmultságok és lovagi tornák Bécsben, Budán és Pozsonyban, a bécsújhelyi–soproni királytalálkozó eseményei, audienciák). 3. Műtárgyakat említenek (a bécsújhelyi találkozó végén, 1523. október 20-án az uralkodópárok egymásnak átadott ajándékai, az egykor Bakóc Tamás által zálogba vett és a Habsburgok által visszaszerezni kívánt, I. Miksa császár burgundiai hagyatékából származó díszes kereszt említései). E példák bemutatása a forráskorpusz tudományos hasznosítását is elősegítheti.

Bálint Lakatos

(HUN-REN–National Archives of Hungary–University of Szeged,
Research Group for Medieval Studies)

DISPATCHES AS A SOURCE TYPE

*The Example of the Diplomatic Correspondence
of Habsburg Envoys from Hungary between 1521 and 1525*

ABSTRACT

Among the groups of written sources that can be used for the study of the Jagiellonian period the dispatches of foreign envoys delegated to the Hungarian–Bohemian royal court occupy a significant place, especially for the decade of the reign of King Louis II. Although diplomatic correspondence, which was generated in the course of external relations, contains several important facts about the representation, art patronage and networks of relations of the royal court and the Hungarian elite (some of which have long been quoted and utilised by researchers), it is still basically one-sided, since it was created for political purposes. As the envoys only provided information relevant to the current situation of their assigners, and mostly refrained from more detailed descriptions, the data that can be interpreted from an art historical point of view are mostly just scattered and scanty bits of information. In my presentation, I will focus on the characteristics of the dispatches as a source type, on the groups of mostly known series of reports and letters (Venetian, papal, imperial, Polish) produced in the Jagiellonian period, and on the other hand, I will juxtapose them with the Habsburg reports I have published, which date from 1521–1525 and are in print.

Between the summer of 1521 and the summer of 1525, Charles V of Habsburg, the elected Holy Roman Emperor, and his brother, Ferdinand I, Archduke of Austria, were constantly represented by envoys at the court of their brother-in-law, Louis II Jagiellon. This special attention was justified both by the consolidation of the political position of their sister, Queen Mary of Hungary (of Habsburg), and of the young royal couple, but even more so by the growing military threat of the Ottoman Empire. The mission of the two successive joint imperial and archducal diplomats, Andrea dal Burgo (May 1521–October 1523) and Johann Schneitpeck (November 1523–June 1525), together with the letters of a few other Habsburg envoys who visited the Buda court on ad hoc matters, the replies of their mandatories and the related enclosures, has left us with some 350 documents, mostly in Latin, in various archives in Europe.

This correspondence consists largely of dispatches in the form of letters, which, like other contemporary accounts, provide an insight into government decisions, policy-making, the political intentions of important government figures, and news from the

Balkans, Asia Minor, Italy and Poland reaching the royal court. The scattered fragments of data that can be picked out for art history can be divided into three categories: 1. They can provide new data and references to the contacts, ambitions and career of certain personalities who are also considered to be art patrons (the debts of Mary of Hungary; the royal seizure of the private property of Archbishop György Szatmári of Esztergom following his death in April 1524); 2. significant events are described which may be of interest in terms of their location, various aspects of costume history as well as cultural history (the ceremonial entry of the Hungarian royal couple into Prague on 28 March 1522; the banquets and tournaments in Vienna, Buda and Pressburg; the events of the royal meeting in Vienna–Sopron; royal audiences). Mention is made of artworks (gifts exchanged between the ruling royal couples at the end of the royal meeting of Wiener Neustadt on 20 October 1523; the ornate cross from the Burgundian legacy of Emperor Maximilian I, once taken in pawn by Cardinal Tamás Bakóc and sought by the Habsburgs to be recovered). The presentation of these examples could also help to make this corpus of sources more useful for scholars.

Péterfi Bence

(HUN-REN BTK Történettudományi Intézet, Budapest)

EMLÉKEK A MAGYAR KIRÁLYI UDVARBÓL

György brandenburgi őrgróf kincstárának jegyzékei

A legutóbbi években Csepregi Zoltán és Kenyeres István több tanulmányában vizsgálta azt, hogy György brandenburgi őrgróf (1484–1543) miként viszonyult a lutheri eszmrendszerhez, a magyar királyi udvarhoz, miféle gazdálkodást vagy „egyházpolitikát” folytatott magyarországi uradalmaiban. Az igen figyelemreméltó eredmények ellenére azonban – szerencsénkre – az őrgróf magyarországi tevékenységével kapcsolatban maradt még kutatnivaló.

Jelen előadásban György őrgróf két évtizedes magyarországi tartózkodásának „utóéletével” fogok foglalkozni, és pedíg azzal, hogy az őrgróf a magyar királyi udvarban eltöltött esztendőkre egyfajta nosztalgiával tekintett. Az őrgróf az egykori Jagelló-kori magyar királyi udvar tagjaival (Batthyány Ferenc, Várday Pál) fennmaradt kapcsolatait részben arra használta, hogy a „régí szép idő” emlékét „érzéki úton” is felidézze, így például olyan szakácsra kívánt szert tenni, aki a magyar konyhában jártassággal bírt. A személyes emlékezés egy teljesen más módját maguk a tárgyak jelentették. Kincstári jegyzékek alapján egy többek között kupákból, kárpitokból álló csoportot fogok bemutatni, amelyek bizonyosan a Magyar Királyságból származtak. Azok fennmaradása, bár az ötvöstárgyak közül számos a pénzhiány miatt olvasztókemencében végezte, korántsem lehetett véletlen.

Bence Péterfi

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of History, Budapest)

MEMORIES FROM THE HUNGARIAN ROYAL COURT

Inventories of the Treasury of Margrave George of Brandenburg

In the recent years Zoltán Csepregi and István Kenyeres have written several articles on topics related to Margrave George of Brandenburg (1484-1543), such as what contacts the Margrave had to Lutheran ideas and to the court of King Wladislaw II and King Louis II of Hungary-Bohemia, what kind of economy or “church policy” the Margrave pursued in his Hungarian and Silesian estates. Despite the remarkable results, there are still some details of the Margrave’s activities in Hungary that need to be discussed.

In my paper I will deal with the “afterlife” of the Margrave’s two-decade long stay in Hungary arguing that Margrave looked back on his life at the Hungarian royal court with a certain nostalgia. He tried to recall his memories in a sensual way: while maintaining a rather cordial relationship with some members of the former Jagiellonian royal court (e.g. Ferenc Batthyány, Pál Várday), the Margrave tried, with their help, to hire a person who was trained in the Hungarian cuisine, which the Margrave himself had grown fond of in the “good old days”. Another strategy for recalling personal experiences was through objects from the past. Based on some treasury inventories, I will show a group of objects (cups, carpets, etc.) hailing from Hungary, arguing that they did not survive by chance, while a large number of the silver and gold items were melted down due to the lack of money.

Gulyás Borbála

(HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet, Budapest)

AZ ASZTALI DEKORÁCIÓTÓL A TÁBLAKÉPIG

Hans Krell, az udvari festő (1522–1526)

Hans Krell 1522–1526 között volt II. Lajos és Mária királyné udvari festője. Előadásomban udvari művészi pályáját mutatom be, egyaránt támaszkodva régebben publikált és újonnan előkerült forrásokra. Elsőként ismertetni fogom a mester kinevezésének a körülményeit, majd áttekintem a királyi pár számára készített műveit, végül kitérek arra is, amikor megpróbált két másik uralkodónál is hasonló pozíciót elnyerni.

A mester elsősorban II. Lajos és Mária portréfestőjeként ismert, pedig udvari művészként a feladatköre ennél jóval szélesebb volt: az asztali dekorációtól a táblaképig mindent rá lehetett bízni, például kivette a részét a lovagi tornák vagy udvari ünnepek körüli teendőkből is. Nem csupán Budán működött, hanem elkísérte a királyi párt a hosszabb utazásaira (Pozsony, Prága). Egy saját maga által összeállított jegyzék tartalmazza a II. Lajos és Mária számára készített – ám ki még nem fizetett – műveit (a készítés helyszínét, a kapott feladat mibenlétét és költségét). A lista két példányban maradt fenn, az elsőt már a 19. század végén publikálták, a második azonban mindeddig nem keltette fel a művészettörténeti kutatás figyelmét. Pedig nem teljesen azonosak, sőt utóbbi újabb adalékokkal szolgál Krell II. Lajostól kapott udvari művészi kinevezéséhez is.

Borbála Gulyás

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of Art History, Budapest)

FROM *SCHAUESSEN* TO PANEL PAINTING

Hans Krell, the Court Painter (1522–1526)

Hans Krell was court painter to Louis II Jagiellon and his spouse, Mary of Hungary from 1522 to 1526. In my paper, I will present his career as a court artist, drawing on both previously published and newly discovered sources. Beginning with an account of the circumstances of the master's appointment at the Hungarian and Bohemian royal court, I will then discuss his various works for the royal couple, and finally I will examine his attempt to obtain a similar position under two other princes.

The master is primarily known as the portrait painter of Louis II and Mary of Hungary, but as a court artist his range of tasks was considerably wider: he was also responsible for everything from *Schauessen* to panel painting, including tournaments and court festivities. He did not only work in Buda (Ofen), but also accompanied the royal couple on their longer journeys (Pozsony [today Bratislava] and Prague). A register compiled by himself contains a list of the works he produced for Louis II and Mary, but not yet paid for (the location, the assignment and the cost). Two copies of the list have survived, the first published at the end of the 19th century, but the second has not yet attracted the attention of art historians. Although they are not exactly identical, and the latter also provides additional information on Krell's appointment as court artist by Louis II.

ÉPÍTÉSZET ÉS KŐFARAGÁS

Feld István

(ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest)

VÁLTOZATOK EGY REKONSTRUKCIÓS TÉMÁRA

Jagelló-kori loggiák Magyarországon

REZÜMÉ

Az előadás az uralkodói, főpapi és főúri rezidenciákban az eddigi építészet- és művészet-történeti történeti kutatás álláspontja szerint 1490 és 1526 között emelt, bábos korlátos, oszlopos loggiák elméleti/rajzi és ténylegesen megépített rekonstrukcióit tekinti át Budától Nyéken és Simontornyán keresztül Siklósig, kitérve a korábbi és későbbi emlékekre is. Alapvetően azt kívánja vizsgálni, milyen forrásbázison és módszertanon alapulnak az eddigi visszaidézési kísérletek.

István Feld

(ELTE University, Institute of Archaeological Sciences, Budapest)

VARIATIONS ON THE THEME OF RECONSTRUCTION

Jagiellonian-Period Loggias in Hungary

The presentation will discuss the theoretical and actually built reconstructions of the loggias with balustrades and columns erected between 1490 and 1526 in the residences of the king, the prelates and the aristocrats, according to the view of the existing research in the history of architecture and art history, from Buda through Nyék and Simontornya to Siklós, including earlier and later monuments. In particular, the paper aims to examine the source base and methodology of the reconstruction attempts carried out so far.

ABSTRACT

Mag Hella

(Tragor Ignác Múzeum, Vác)

AZ ESZTERGOMI SZATMÁRI-CÍMERES RENESZÁNSZ KANDALLÓ ÉS KÖRE

Egy kandallótípus a Jagelló-kori Magyarországon

A magyarországi reneszánsz építészet Mohács előtti szakaszának sok jelentős alkotása csupán régészeti ásatások, falkutatások nyomán vált ismertté. A töredékesség szinte vonzza a rekonstrukciós kísérleteket. A feltárások során sok olyan kőfaragvány került elő, amely kandallókból maradt hírmondónak. Egyik ismert példája ezeknek az esztergomi Szatmári-címeres kandalló, amelynek párkányát eredetileg Bakócz-címeres kapuzóként értelmezték, s csak később ismerték fel eredeti funkcióját, és módosították – a pontosan illeszkedő Szatmári-címer töredékének előkerülése után – a megrendelő személyét. Ehhez a kandallóhoz csatolhatók további fragmentumok.

A Jagelló-kori kandallókra vonatkozó ismereteink összegzésének aktualitását adja az is, hogy az elmúlt egy-két évtizedben megnőtt az ismertté vált s az esztergomi kandalló-töredékekkel legközvetlenebb rokonságba hozható faragványok száma. Az előadás célja az esztergomi kandallókhoz köthető reneszánsz töredékek bemutatása, továbbá az emlékcsoport, a Jagelló-kori reneszánsz kandallók egy – korábban Horler Miklós által meghatározott – típusának átfogó ismertetése.

Hella Mag

(Tragor Ignác Museum, Vác)

THE RENAISSANCE FIREPLACE AND ITS CIRCLE DECORATED WITH THE SZATMÁRI COAT OF ARMS IN ESZTERGOM

A Fireplace Type in Jagiellonian-Period Hungary

Many significant monuments of the pre-Mohács phase of Renaissance architecture in Hungary (until 1526) have only been revealed through archaeological excavations and study of wall structures. During the excavations, many stone carvings were found that have survived from fireplaces. One of the best known examples is the fireplace decorated with the György Szatmári coat of arms in Esztergom. Its frieze first was interpreted as a part of a carved doorway with the Tamás Bakócz coat of arms, and only later was its original function recognized and the identity of the commissioner modified – after the discovery of a fragment of the precisely fitting Szatmári coat of arms. Additional fragments can be attached to this fireplace.

The actuality of the summarization of our knowledge about Jagiellonian fireplaces is also given by the fact that in the last decade or two, the number of known carvings that can be most directly related to the Esztergom fireplace fragments has increased. The aim of this presentation is to introduce the Renaissance fragments associated with the Esztergom fireplaces and to provide a comprehensive overview of one of the types of Jagiellonian-period Renaissance fireplaces, which was previously identified by Miklós Horler.

Mikó Árpád

(HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet, Budapest)

JAGELLÓ-KORI KŐFARAGVÁNYOK MUZEALIZÁLÁSA

A reneszánsz építészeti faragványok – a középkori kőfaragványokkal szinkronban – Magyarországon a 19. század elejétől kezdve kerültek magángyűjteményekbe, illetve a Magyar Nemzeti Múzeumba. Legjelentősebb – a Nemzeti Múzeumban, illetve a Fővárosi Múzeumban őrzött – együttesük Mátyás király budai palotájából származott, és Éber László írta meg róluk az első magisztrális publikációkat (1898, 1902). Ezt követően a reneszánsz kőfaragványokkal – rajtuk keresztül a korszak építészetével – foglalkozó tanulmányok egész sora született meg. Önálló, a középkori Magyarország egészét bemutató reneszánsz kőtár azonban először a Magyar Nemzeti Galériában került nagy nyilvánosság elé. Ennek Jagelló-kori darabjai – töredékek Esztergomból, Vácról, Nyékről, Bácsról – a magyarországi kora reneszánsz építészet legfontosabb központjaiból származnak.

Árpád Mikó

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of Art History, Budapest)

MUSEALIZATION OF STONE CARVINGS FROM THE JAGIELLONIAN PERIOD

The Renaissance architectural carvings—at the same time as the medieval stone carvings—were acquired by private collections in Hungary and the Hungarian National Museum from the early 19th century. The most significant group of them, kept in the Hungarian National Museum and the Budapest History Museum, came from the palace of King Matthias Corvinus in Buda, and László Éber wrote the first major publications on them (1898, 1902). However, the first time that an independent lapidary of Renaissance stone carvings—its items originate from every region of medieval Hungary—became widely accessible to the public was in the Hungarian National Gallery. Its Jagiellonian-period pieces—fragments from Esztergom, Vác, Nyék, Bács—come from the most important centres of early Renaissance architecture in Hungary.

ABSTRACT

A CORVINA KÖNYVTÁR ÉS
II. ULÁSZLÓ UDVARA

Pócs Dániel

(HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet, Budapest)

„RE DE UNGARIA”

Corvina kódexek Aragóniai Ferdinánd nápolyi király könyvtárában

A párizsi Bibliothèque nationale de France gyűjteményében őrzött corvinák közül három kódex (Latin 1767, Latin 6390, Grec 741) explicitlapjának alsó felén egykorú kéztől származó, igen szokatlan bejegyzés olvasható: „Re dungaria”, illetve „Re de ungaria”. E három kódexet tehát provenienciájuk összekapcsolja, kétségtelenül a budai királyi könyvtárból származnak – kettőnek a budai eredetét éppenséggel kizárólag ezek a bejegyzések látszanak igazolni –, de tartalmi és kodikológiai szempontból igencsak különböznek egymástól.

Az egyik ezek közül, a legdíszesebb, önmagában is különleges példány: a Szent Ambrus és más patrisztikus szerzők műveit tartalmazó kézirat scriptori munkáját a szignált kolofón alapján egy bizonyos Cante Bonagii de Cantinis, a firenzei dóm klerikusa végezte el 1489 nyarán, minden bizonnyal Firenzében, de címlapjának miniatúradíszé már a budai *scriptorium*ban készült, az ún. „első címerfestő” munkája. A *bas-de-page* közepét eredetileg Mátyás uralkodói címere díszítette, de azt maga a miniátor felülfestette Aragóniai Ferdinánd nápolyi királyéval. A másik két kódex közül az egyik egy feltehetően a 13. század utolsó negyedére datálható, venetói eredetű Seneca-kézirat, a harmadik pedig egy 15. századi görög kódex, amely Aranyászjú Szent János Szent Pál leveleihez írt kommentárját tartalmazza.

A témával foglalkozó szakirodalom többféleképpen próbálta értelmezni e szokatlan bejegyzéseket, de általában azt feltételezték, hogy Firenzében írták bele a kéziratokba, és azt jelzik, hogy Mátyásnak szánták őket. Előadásomban be fogom mutatni, hogy ez a hipotézis téves. Ezek a bejegyzések valójában a Corvina könyvtár szétszórásának egy eddig ismeretlen, igen korai, de már II. Jagelló Ulászló magyar király korára tehető epizódjának emlékei. Ez a felismerés egyúttal a corvinák provenienciakutatásában is új utakat nyit meg, melynek segítségével további kódexeket is a királyi könyvtárból származó kéziratként határozhatunk meg.

Dániel Pócs

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of Art History, Budapest)

“RE DE UNGARIA”

Corvina codices in the Library of Ferdinand I of Aragon, King of Naples

Among the *corvina* codices kept in the collection of the Bibliothèque nationale de France in Paris, three codices (Latin 1767, Latin 6390, Grec 741) bear a very unusual inscription on the lower half of the explicit page from a hand of the same period: “Re dungaria” and “Re de ungaria”. The three codices are thus linked by their provenance, they undoubtedly come from the royal library of Buda—two of them seem to have originated in Buda only by these inscriptions — but they are very different in content and in codicology.

One of them, the most ornate codex, is a unique copy in itself: the text of the manuscript containing the works of St. Ambrose and other patristic authors was written by Cante Bonagii de Cantinis, a cleric of the Florence Cathedral, on the basis of a signed colophon, in the summer of 1489, most likely in Florence, but the miniature of its title page was already made in the Buda *scriptorium*, by the so-called “first coat of arms painter”. The centre of the *bas-de-page* was originally decorated with the royal coat of arms of King Matthias Corvinus, but the illuminator himself overpainted it with that of King Ferdinand I of Aragon. The other two codices are a manuscript of Seneca, probably dating from the last quarter of the 13th century, and a third is a 15th-century Greek codex containing a commentary by St John Chrysostom on the letters of St Paul.

The scholarly literature on the topic has tried to interpret these unusual inscriptions in various ways, but it has generally been assumed that they were written into the manuscripts in Florence and that indicate the manuscripts were bought or made for Matthias Corvinus. In my presentation I will show that this hypothesis is incorrect. These inscriptions are, in fact, the only proofs of a hitherto unknown, very early episode in the dispersal of the *Corvina* library, which dates back to the reign of Vladislaus II Jagiellon, King of Hungary. This discovery also opens new avenues in the provenance research of the *Corvina* codices, which will allow us to identify further manuscripts coming from the royal library.

Zsupán Edina

(HUN-REN-OSZK Fragmenta et Codices Kutatócsoport)

ADALÉKOK MŰVELTSÉGI ÉS MŰVÉSZETI MINTÁZATOK KONTINUITÁSÁHOZ A MÁTYÁS- ÉS A JAGELLÓ-KOR KÖZÖTT

Weér András címereslevele (1509)

REZÜMÉ

Mátyás uralkodásának utolsó tizenöt évében a hazai elitkultúrát igen jelentős reneszánsz hatás érte. Ez a hatás komoly hazai előzményekre épült, hiszen a megelőző generáció vezető értelmisége – mindenekelőtt Zrednai Vitéz János és környezete – nagyfokú tudatossággal fordult az új szellemi áramlat felé. Mindez együtt eredményezte az 1480-as évek virágzó udvari reneszánszát, amely már a főpapi udvarokba is kisugárzott. A király halála 1490-ben véget vetett ennek a mindent átható kibontakozásnak, ám a Mátyás-kori reneszánsz vívmányai, mechanizmusai nem tűntek el, hanem számos csatornán éltek tovább, hozzájárulva így módon a Jagelló-kor szellemi profiljának kialakulásához, tágabb értelemben pedig a hazai reneszánsz további fejlődéséhez. Az előadás egy oklevél, muronyi Weér András címereslevele (1509) kapcsán foglalkozik a két korszak közötti kontinuitás problémájával. Teszi ezt az írás és a díszítés terén egyaránt, s igyekszik rámutatni arra, hogy a Jagelló-kor hangsúlyváltozásai nem jelentettek okvetlen szakítást az udvari, udvarközei művészet szerveződésének korábbi módozataival.

Edina Zsupán

(HUN-REN–National Széchényi Library, Fragmenta et Codices Research Group)

CONTINUITY OF CULTURAL AND ARTISTIC PATTERNS
BETWEEN THE ERA OF MATTHIAS CORVINUS
AND THAT OF THE JAGIELLONIAN KINGS

The Grant of Arms of András Weér (1509)

During the last fifteen years of King Matthias Corvinus' reign, Hungarian elite culture experienced a very significant Renaissance influence. By complementing previous Hungarian developments in adoption of the new intellectual and artistic movement in the third quarter of the 15th century, this influence resulted in a flourishing Renaissance in the Hungarian royal court in the 1480s. The death of Matthias Corvinus in 1490 put an end to this all-pervading and intense development. However, the achievements and mechanisms of the Renaissance that flourished in the Matthias era did not disappear, but lived on through various channels, contributing to the intellectual profile of the Jagiellonian period and, more broadly, to the further development of the Renaissance in Hungary.

The paper addresses this problem of cultural continuity, both in terms of script and decoration, in connection with the grant of arms (*Wappenbrief*) of András Weér of Murony (1509). It demonstrates that the shifts in emphasis in the Jagiellonian period did not indicate a break with earlier ways of organising art at and around the court.

Rozsondai Marianne

(MTA Könyvtár és Információs Központ, Budapest)

A JAGELLÓ-KORI CORVINÁK KÖTÉSÉRŐL

1541-ig, Buda elfoglalásáig a Királyi könyvtár biztosan létezett, még ha kissé megcsontkítva is, a bibliofil bécsi humanisták látogatása eredményeként. A becsült kb. 2000 könyv (kódexek és nyomtatványok) mintegy tizede maradt ránk szétszóródva Európa és az USA könyvtáraiban. E kb. 220 könyvnek egyharmada található eredeti – gyakran restaurált – kötésben. 44 van Mátyás királynak készült aranyozott bőrkötésben, 10-12 selyem- vagy bársonykötésű, 9-10 II. Ulászló uralkodása idejéből való. De akadnak újabb leletek/találatok.

Előadásom a II. Ulászló idejében bekötött, ránk maradt corvinákat veszi sorra, amelyek megoszlása lelőhely szerint: öt Bécsben (ÖNB) és egy-egy Münchenben (BSB), Uppsalában (UB), New Yorkban (Morgan Library & Museum) és Budapesten (OSZK) van. De mintha az OSZK-ban felbukkant volna még egy kötet, és van még egy érdekes régészeti lelet is. – Ez összesen hét kódex és három ősnymtatvány.

Marianne Rozsondai

(Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest)

ON THE BINDINGS OF *CORVINAS* FROM THE JAGIELLONIAN PERIOD

By 1541, the year Buda (Ofen) was conquered, the Royal Library certainly existed, albeit somewhat deficient, as a result of visits by bibliophile Viennese humanists. Around a tenth of the estimated 2,000 books (codices and prints) survive scattered in libraries in Europe and the USA. One third of these 220 or so volumes are in their original – often conserved – bindings. 46 are in gilt leather bindings made for King Matthias Corvinus, 10–12 are silk or velvet-bound, 9–10 date from the reign of King Vladislaus II Jagiellon. But there are some more recent items/discoveries.

The lecture will focus on the surviving *corvinas* bound during the reign of King Vladislaus II, sorted by their present location: five in Vienna (ÖNB), and one each in Munich (BSB), Uppsala (UB), New York (Morgan Library & Museum) and Budapest (OSZK/National Széchényi Library). But it seems that another volume might have turned up at the OSZK, and there is another interesting archaeological finding – a total of seven codices and three incunables.

FŐPAPI UDVAROK

Kuffart Hajnalka

(HUN-REN BTK Történettudományi Intézet, Budapest)

KINCSEK SORSA ESZTERGOMBAN (1487–1494)

Az 1487-ben Magyarországra érkező Estei Hippolit érsek (1486–1497) fejedelmi kísérete mellett tekintélyes mennyiségű felszerelést és rengeteg értéktárgyat hozott magával. A málháról fennmaradt egy tételes lista is. A tárgyak közül egyes darabok ráadásul egy korábbi, ferrarai kötetben is fellelhetők, még a megrendelés idejéből, így néhány esetben az is megállapítható, hogy mennyibe kerültek, miből finanszírozták és adott esetben az is, hogy kik voltak az alkotó mesterek. A Ferrarába visszakerült, később Modenában megőrzött esztergomi számadáskönyvek a tárgyak további sorsáról is árulkodnak. Nyomon követhetjük, hogy mely kincsek kerültek az érsek esztergomi tárházába, melyek a budaiba, később melyeket adták át ezekből Beatrix királynénak, amikor a trónharcok idején hirtelen minél több pénzre támadt szüksége. A ferrarai kincsek mellett a számadáskönyvek persze egyre több, az érsek számára már Magyarországon készítettetett tárgyat is rögzítenek, amelyeknek többé-kevésbé szintén nyomon követhető a története. Persze nem minden esetben vagyunk szerencsések, nem minden tárgy sorsa írható le pontosan, de a levelezésből feltérképezhető eseménytörténet további fogódzókat nyújt, hogy mi minden történhetett még a kincsekkel.

Előadásom célja, hogy egyes értéktárgyak példáján keresztül bemutassam a művészettörténeti kutatások számára, hogyan hasznosítható az Estei Hippolit esztergomi érseksége idején keletkezett és főként Modenában őrzött számadáskönyvek együttese, mit jelent a gyakorlatban a kötetek belső hivatkozásrendszere, és mindezt hogyan egészíti ki a kapcsolódó levelezés olykor akár kerek történeté.

Hajnalka Kuffart

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of History, Budapest)

TREASURES ON THE MOVE IN ESZTERGOM (1487–1494)

Archbishop of Esztergom Ippolito d'Este (1486–1497), who arrived in Hungary in 1487, brought with him a considerable amount of equipment and numerous luxury objects in addition to his princely retinue. An item-by-item list of the valuables has been preserved. In addition, some of the objects can be found in an earlier volume from Ferrara, from the time of their commission, thus in some cases it is possible to tell how much they cost, how they were financed and, where appropriate, who were the masters who created them.

The account books of Esztergom, which were returned to Ferrara and then preserved in Modena (Archivio di Stato), also provide information on the movements of Ippolito's objects. We can trace which items went to his treasury in Esztergom, which to his treasury in Buda (Ofen), and which were later given to his aunt Queen Consort Beatrix of Aragon when she suddenly needed more money during the wars for the throne.

In addition to the treasures of Ferrara, the account books of Esztergom also record an increasing number of objects already made for Ippolito d'Este in Hungary, the history of which can also be traced to a greater or lesser extent. Of course, we are not always lucky, not every object's story can be described precisely, but the events that can be traced from the correspondence provide further clues as to what else might have happened to the treasures.

The aim of my presentation is to demonstrate, through the examples of certain precious objects, how the set of account books created during the time of the Archbishop of Esztergom Ippolito d'Este and preserved mainly in Modena can be exploited for art historical research, what the internal reference system of the volumes means in practice and how the related correspondence sometimes even completes the story.

Kristóf Ilona

(Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Történelemtudományi Intézet, Eger)

ADALÉKOK ESTEI HIPPOLIT ÖNREPREZENTÁCIÓJÁHOZ

Előadásom kiindulópontját egy a Modenai Állami Levéltár Casa e Stato 386. sz. dobozában fellelhető vázlat adja. Ezen a rajzos tervezeten Estei Hippolit (1479–1520) esztergomi bíboros érsek, majd egri püspök életeseményei vannak feltüntetve. Közös jellemzőjük, hogy a bíboros katonai érdemeit emelik ki, több magyar vonatkozású történet is megjelölve. Mivel a doboz 19. századi fóliózása alapján ez a cédula nem kapcsolódik a környezetében megőrzött dokumentumokhoz, a feltüntetett események logikája és Hippolit életének adatai alapján teszek kísérletet a datálására és a tervezet rendeltetésének feltételezésére. A bíboros életére vonatkozó közel egykorú források, többek között Celio Calcagnini temetési beszéde és az utolsó magyarországi útjához (1517–1520) kapcsolódó források alapján kívánom bebizonyítani, hogy a bíboros önreprezentációjának fontos eleme volt martiális érdemeinek hangsúlyozása, és ezen belül magyarországi méltóságait és kapcsolatrendszerét is sokkal jelentősebbnek értékelte, mint azt korábban feltételezte a kutatás.

Ilona Kristóf

(Esterházy Károly Catholic University, Institute of History, Eger)

CONTRIBUTIONS TO THE SELF-REPRESENTATION OF IPPOLITO D'ESTE

The starting point for my presentation is a pen and ink drawing found in the Modena State Archives (Archivio di Stato di Modena, Box 386, Casa e Stato). The sketch depicts scenes of the life of Ippolito d'Este (b. 1479–d. 1520), Archbishop of Esztergom, Cardinal and later Bishop of Eger. The episodes highlight the cardinal's military virtues, and include several events in connection with Hungary. Since the 19th century foliation of the contents of the box suggests that this small piece of paper is not related to the documents preserved in its surroundings, I will attempt to date it and to assume the function of the sketch on the basis of the logic of the events depicted and the details of Ippolito's life.

On the basis of near contemporaneous sources on the cardinal's life, including Celio Calcagnini's funeral oration and sources related to his last visit to Hungary (1517–1520), I intend to show that an important element of the cardinal's self-representation was the emphasis on his martial virtues, and that within this, he valued his positions as a Hungarian prelate and his network of contacts in Hungary as much more important than previously assumed.

Pallag Márta

(Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

NUMIZMATIKAI MEGFIGYELÉSEK BAKÓCZ TAMÁS PORTRÉÉRME KAPCSÁN

REZÜMÉ

A Bakócz Tamás esztergomi érsek hiteles arcképét megőrző portréérem a magyar vonatkozású reneszánsz érmek kutatásának az egyik legfontosabb tárgya. Jelentőségét már több művészettörténeti tanulmány kiemelte, és az érem hátlapjának ábrázolásának ikonográfiai elemzésére is eredményesen vállalkoztak a kutatók. Mégis sok kérdés maradt továbbra is megválaszolatlanul. Az érmen sem a művészre utaló szignatúra, sem datálás nem szerepel. Funkciója vagy a készítés körülményei, illetve az eredeti öntés darabszáma és azok későbbi sorsa mind érdekes kérdések az érem kapcsán. Ezenkívül fontos feladat a numizmatikai vizsgálatok elvégzése, melynek eredményeképpen elkülöníthetjük a korabeli öntésektől mind a későbbi utánöntéseket, mind az újkori replika-típusokat. Az előadás célja ezeknek a kutatási eredményeknek a bemutatása és az összegzése.

Márta Pallag

(Hungarian National Museum, Budapest)

NUMISMATIC ANALYSIS OF THE PORTRAIT MEDAL OF TAMÁS BAKÓCZ

The portrait medal of Tamás Bakócz, Archbishop of Esztergom (b. 1442–d. 1521), is one of the most important Renaissance medals in Hungary. Its significance has been highlighted in several art history papers, and researchers have also successfully undertaken iconographic analyses of the reverse of the medal. Yet there are still many questions that remain unanswered.

The medal bears neither a signature nor a date. Its function or the circumstances under which it was made, as well as the number of copies of the original casting and their subsequent history, are all interesting questions about the medal. In addition, it is important to carry out numismatic analyses which will enable us to distinguish both later replicas and modern replica types from the contemporary casts. The aim of the paper is to present and summarize these research results.

Sipos Enikő

(Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

HÁROM KÖZÉPKORI MITRA A GYŐRI EGYHÁZMEGYEI KINCSTÁR ÉS KÖNYVTÁR GYŰJTEMÉNYÉBEN

Formai és technikai sajátosságok

REZÜMÉ

Drágakövekkel, gyöngyökkel díszített mitrából Magyarországon minden középkori székesegyházi kincstárban többet is őriztek a ránk maradt leltárak szerint. Túlnyomó részük azonban elveszett, és csak néhány darab maradt meg belőlük. Középkori „mitra speciosá”-ból ma csupán Esztergomban és Győrben (valamint Zágrábban) őriznek néhányat. Győrben hármat, amelyek közül kettő már korábban is ismert volt.

A harmadik – egykor gyöngyhímzéses, drágakövekkel díszített – mitra restaurálása nemrég fejeződött be, és először a győri kincstár 2022-ben megnyílt, új állandó kiállításán került a nagyközönség elé. A mitráról réges-rég leszedték az összes drágakövet és gyöngyöt. Megmaradt viszont maga a vászonnal bélelt selyemalap a szalagokkal együtt. Díszítése egészen különleges volt: az alapszövetet szinte teljesen elborították a sokféle-képpen csavart és dekorált fémdrótokból kialakított motívumok. A gyöngyök és az ékkövek ezek közé illeszkedtek.

Sajnos egyelőre nem tudjuk, hogy ezt a mitrát ki készítette, és hogy hol használták eredetileg. Mivel mindhárom, ma győri mitra romos állapotban került elő a 19. század végén, és az egyik biztosan magyarországi eredetű (Veszprém, illetve Nyitra), feltételezhetjük, hogy a másik kettő is magyarországi, és a 16. században a törökök elől Pozsonyba menekített székesegyházi kincstárak összekeveredett anyagából származik.

Enikő Sipos

(Hungarian National Museum, Budapest)

THREE MITRES IN THE COLLECTION OF THE DIOCESAN TREASURY AND LIBRARY OF GYŐR

Formal and Technical Characteristics

According to the inventories that have been preserved, several mitres decorated with precious stones and pearls were kept in every medieval cathedral treasury in Hungary. Most of them have been lost, however, and only a few have survived. Today, only Esztergom and Győr (and Zagreb) have some of the medieval *“mitra speciosa”*. In Győr, three of them are kept, two of which were already known.

The restoration of the third mitre, once beaded with freshwater pearls and decorated with precious stones, has recently been completed and is now on display for the first time at the new permanent exhibition of the Győr Treasury, which opened in 2022. All the gems and pearls were removed from the mitre a long time ago. But the silk base itself, lined with linen, and the ribbons lapets have been preserved with silk lining. Its decoration was quite extraordinary: the base fabric was almost completely covered with motifs made of metal threads, twisted and decorated in various ways. Beads and jewels were set in between.

Since all three mitres, now in Győr, were found in damaged condition at the end of the 19th century, and one of them is certainly of Hungarian origin (Veszprém and Nyitra, today Nitra, Slovakia), we can assume that the other two are also originally from Hungary, and come from the mixed materials of the cathedral treasuries that were fled to Pozsony (today Bratislava) in the 16th century to save them from the Turks.

ARS SACRA

Neumann Tibor

(HUN-REN BTK Történettudományi Intézet)

OLTÁR- ÉS KÁPOLNAALAPÍTÁSOK A JAGELLÓ-KORI LIPTÓ MEGYÉBEN:

Szentmária, Szmrecsán és Okolicsnó

Előadásom a történeti források vizsgálatával és értelmezésével kíván hozzájárulni a három lipthói település templomában fennmaradt oltárok keletkezéstörténetéhez. Liptó-szentmária esetében az alapításhoz vezető körülmények jól megismerhetők az okleveles forrásokból, ám a Jagelló-kori oltárok – egy táblaképet leszámítva – nem maradtak fenn. Az 1507 utánra tehető alapítások azért is fontosak, mert ezek vezettek el a lipthói prépostság 17. századi megalakulásához, amelynek előjárói már e században lecserélték, illetve áthelyezték a gótikus oltárokat. A plébánia történetének a rövid áttekintése egyúttal segíthet meghatározni a 15. század közepén készült lipthó-szentmáriai főoltár valószínű készíttetőjét is. Szmrecsán esetében az „Okolicsnói mester” által jegyzett két mellékoltár megrendelőjét a kutatás – az oltárokon látható címer és évszám alapján – már feltárta, itt csak a téma áttekintésére, illetve egy-egy pontosításra vállalkozom. Okolicsnó esetében azonban kísérletet teszek a főoltár donátorának, donátorainak a meghatározására, és ezzel összefüggésben, Jagelló-kori adatokra támaszkodva, igyekszem azonosítani az okolicsnói kolostor építtetőinek a személyét is, amely téma már régóta képezi vita tárgyát.

Tibor Neumann

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of History, Budapest)

THE DONATIONS OF ALTARS AND CHAPELS IN THE JAGIELLONIAN-PERIOD LIPTÓ (LIPTOV) COUNTY:

*Szentmária, Szmrecsán and Okolicsnó
(Liptovská Mara, Smrečany and Okoličné)*

My presentation aims to contribute to the history of the origins of the altars preserved in the churches of the three Liptó (Liptov) settlements (Liptovská Mara, Smrečany and Okoličné, today Slovakia) by examining and interpreting historical sources.

In the case of Liptószentmária, the circumstances leading to the church's foundation are well known from charters, but the altars of the Jagiellonian period have not survived, except for one panel painting. The donations after 1507 are also important because they led to the formation of the Liptó provostry in the 17th century, whose superiors replaced or relocated the Gothic altars already in this century. A brief overview of the history of the parish can also help to identify the probable donor of the high altar in Liptószentmária, which was erected in the mid-15th century. In the case of Szmrecsán, the commissioner of the two side-altars made by the "Master of Okolicsnó (Okoličné)" has already been identified by previous research, based on the coat of arms and the date on the altars. However, regarding Okolicsnó, I will attempt to identify the donor(s) of the high altar and, in this context, I will also try to identify the builders of the Franciscan cloister of Okolicsnó, a subject that has long been a debated topic, on the basis of Jagiellonian period records.

Végh János

(HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet)

AZ OKOLICSNÓI MESTERRŐL

Előadásom egy tudománytörténeti áttekintéssel indul, amelyet majd a táblák bemutatása követ. Legrészletesebben a mester budapesti képeiről lesz szó, azok a legszebbek, és azokon lehet a stílusának alapvető jellemzőit szemléltetni. Azután a többi munkái következnek, a bártfai oltár, a két szmrecsányi oltár, a kassai *Mária találkozása Erzsébet-oltár* festményei, majd a csak kis részben saját kezű művek, a ljubljana *Nagy Szent Család*-tábla és a kassai *Szent János*-táblák. Utána szó esik a mester stílusáról és annak gyökereiről, a szepeshelyi *Mária koronázása*-oltár műhelyéről, továbbá a mester és műhelytársai viszonyáról. Végül röviden kitérek a további tájékozódás kiindulópontjaira.

János Vég

(HUN-REN Research Centre for the Humanities, Institute of Art History, Budapest)

ABOUT THE MASTER OF OKOLICSNÓ (OKOLIČNÉ)

My paper starts with an art historiographical overview, followed by a presentation of the master's panel paintings. I will discuss in detail the paintings in Budapest, which are the most beautiful ones and illustrate the basic characteristics of his style. Then follow his other works, the altar of Bártfa (today Bardejov, Slovakia), the two altars of Szmrecsány (Smrečany), the paintings of the *Visitation* altar in Kassa (Košice), and then the works that are only partly prepared by him, the *Holy Family* panel in Ljubljana and the *St. John* panels in Kassa (Košice). Then comes a section on the master's style and its roots, the workshop of the *Coronation of the Virgin* altarpiece as well as on his connection to the members of his workshop. To conclude, I briefly mention the starting points for further research.

Kónya Anna

(Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ,
Budapest)

MEGJEGYZÉSEK A NAGYSZEBENI EGYKORI DOMONKOS APÁCAKOLOSTOR TEMPLOMÁNAK FALKÉPEIHEZ

REZÜMÉ

Az utóbbi évtizedek feltárásainak köszönhetően az erdélyi késői Mátyás- és Jagelló-kori falképfestészet emlékanyaga jelentősen bővült. Az egyre gyarapodó emlékanyag ismeretében egyrészt árnyalásra szorul a korszak falképfestészetéről alkotott kép, mely a műfaj táblaképfestészetéhez viszonyított jelentőségvesztésével, valamint a teljes terület borító, összefüggő dekorációs programok hiányával számol a templombelső díszítésében. A nagyszámú újonnan feltárt együttes ugyanakkor elsősorban a monografikus tanulmányok terén jelent új feladatokat a kutatás számára.

A nagyszebeni domonkos apácák egykori templomának (később ferences templom) 2016-ban feltárt, 1515–1520 körülre keltezhető falképegyüttese az elmúlt időszak egyik jelentős felfedezése. A szentély teljes déli falát kitöltő, a városi templomok viszonylatában kivételesen nagy feltárt felület az apáca kolostorok és -templomok falképdíszítésének egyedüli összefüggő emléke a középkori Magyarország területén. Az egyes kompozíciók értelmezésében ugyanakkor kihívást jelent, hogy a templom 1776-os barokk átépítésekor jelentős felületek elvesztek, és a fennmaradt részekben is nagyszámú, a 2016-os restauráláskor *tratteggio* technikával kiegészített kisebb-nagyobb hiány észlelhető.

A két regiszterre kiterjedő dekorációs program felső sávjában két tömeges vértanúság – a tízezer vértanú, valamint Szent Orsolya és a tizenegyezer szűz – epizódokban bővelkedő elbeszélése kapott helyett. Az egymással gyakran párhuzamba állított két jelenet között négy püspökszent látható, akik közül ma Szent Bálint és Szent Miklós azonosítható bizonyosan. Az alsó sávban egy térdelő donátoralakkal kiegészülő keresztrefeszítéstől jobbra eredetileg föltehetően hét álló szentalak – köztük Szent Lőrinc és Szent András – kapott helyet két képmezőben. A déli szentélyfal nyugati szakaszán egy mindkét sávot átfogó, csak töredékeiben fennmaradt, monumentális intercessziós kép volt megfestve, amelyből ma a szenvedés eszközeit tartó angyalok által körülvelt Atyaisten, a közbenjáró Krisztus feje, női szentek, valamint további drapériatöredékek azonosíthatók.

Dana Jenei a falképegyüttesről írt 2018-as tanulmányában több olyan szentalak feltételes azonosítására is kísérletet tesz, akiknek kiléte az ábrázolás töredékessége vagy

a téma ritkasága miatt nem egyértelműen meghatározható. Az előadásban a falképek általános ismertetésén túl a Jenei által megfogalmazott érvekre szeretnék reagálni egy négy lábú állattal ábrázolt püspökszent és egy töredékesen fennmaradt zarándokszent azonosítása kapcsán, valamint az intercessziós ábrázolás elpusztult részleteinek rekonstrukciójára javaslatot tenni a fennmaradt töredékek és a korabeli ábrázolási konvenciók vizsgálata alapján.

Anna Kónya

(Hungarian Museum of Architecture and Monument Protection
Documentation Center)

NOTES ON THE WALL PAINTINGS OF THE FORMER CHURCH OF THE DOMINICAN NUNNERY IN SIBIU (HERMANNSTADT, NAGYSZEBEN)

ABSTRACT

The number of Transylvanian wall painting ensembles dating from around 1500 has grown considerably in the last few decades due to ongoing new recoveries. This period has often been described as one of decline in the history of wall painting, with a relative loss of significance of the genre compared to panel painting and with less demand for coherent decoration programs covering entire liturgical spaces. In light of the evergrowing corpus of material, however, the general picture of wall painting in the Jagiellonian period needs to be refined, while the many newly discovered ensembles call for monographic studies.

The wall painting decoration of the former church of the Dominican nunnery in Sibiu (later Franciscan church), dating from around 1515–1520 and revealed in 2016, is one of the most significant recent recoveries. The surviving painted surface covering the entire southern chancel wall is the only coherently preserved mural ensemble in a church of a female convent from the territory of medieval Hungary. However, significant losses during the 1776 reconstruction of the church pose a challenge in the interpretation of several compositions; a large number of gaps can also be observed in the surviving parts, which were retouched in 2016 using a *tratteggio* technique.

In the upper register of the decoration program set out in two tiers, two scenes of mass martyrdom – that of *Achatius* and the *Ten Thousand Martyrs and Saint Ursula* and the *Eleven Thousand Virgins* – were painted. Both martyrdom scenes, often juxtaposed as each other's pendants, flank a field with four bishop saints, of whom *Saint Valentine* and *Saint Nicholas* can now be identified with certainty. In the lower register, to the right of a *Crucifixion* scene with a kneeling donor figure, probably seven figures of saints – among them *Saint Lawrence* and *Saint Andrew* – were depicted in two fields. In the western section of the southern chancel wall, a monumental intercessory image spanning both wall painting registers survives fragmentarily, with the figure of *God the Father* flanked by angels holding the *arma Christi*, the head of Christ, figures of women saints and further fragments of draperies discernible.

In a 2018 study, Dana Jenei hypothetically identifies several figures of saints whose identity cannot be unequivocally determined either because of the fragmentary state

of survival or the rarity of the theme. Besides a general presentation of the wall painting ensemble, I will consider Jenei's arguments concerning the identification of a bishop saint represented with a quadruped and of a fragmentarily preserved pilgrim saint, and also suggest a hypothetical reconstruction of the intercessory image based on an examination of the surviving fragments and contemporary iconographic conventions.

KÉPEK

Címlap, hátsó borító:
A nyírbátori stallum

3. oldal
II. Lajos király tornasisakja (Rennhut) L és M monogrammal

21. oldal
A simontornyai vár

29. oldal
A Philostratus-corvina kötése

37. oldal
Mitra Győrből

47. oldal
Krisztus megkeresztelése, Kassa

ISBN 978-615-5133-31-2

Szerkesztette: Gulyás Borbála – Mikó Árpád

Készült a HUN-REN BTK TTI Tudományos Információs Témacsoportjában,
vezető: Kovács Éva

Kiadványterv: Zsigmondné Balázs Ildikó

Felelős kiadó: Perenyei Monika igazgató

HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet

Budapest, 2024

